

การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะ
ของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์
เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21
Development of Knowledge Management Model
to Enhance Information and Library Science
Competency for Students Fostering
the 21st Century Librarian

สุพัฒน์ สีระพัตตะ¹ | Suphat Seeraphadsa

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 และ 2) พัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 รูปแบบการวิจัยผสมผสานวิธี ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน โดยแบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม ตามรูปแบบโมเดลปลาทูกับตัวแทนสถานประกอบการ คณาจารย์ และนักศึกษา จำนวน 18 คน คัดเลือกด้วยวิธีเจาะจง รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามด้วยสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ โดยการสังเคราะห์เชิงเนื้อหาตามแนวทางการจัดหมวดหมู่

¹อาจารย์ สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ติดต่อได้ที่ suphat.see@sru.ac.th

¹Lecturer, Information and Library Science Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, e-mail: suphat.see@sru.ac.th

ผลการวิจัย 1) สภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 พบว่า สภาพสมรรถนะปัจจุบัน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ความต้องการทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ตามรูปแบบโมเดลปลาหุ 3 ส่วน พบว่า (1) ส่วนหัวปลา เป็นวัตถุประสงค์ คือ พัฒนาสมรรถนะวิชาชีพและความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ (2) ส่วนตัวปลา เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ คือ (2.1) สมรรถนะเฉพาะด้าน (2.2) สมรรถนะด้านเทคนิคและไอซีที และ (2.3) คุณลักษณะส่วนบุคคล และ (3) ส่วนหางปลา เป็นห้องเรียนเสมือนจริง ผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ ความรู้และด้านทักษะทางปัญญามากขึ้น เพื่อการบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และสอดคล้องความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ การพัฒนาสมรรถนะ บรรณารักษดิจิทัล สารสนเทศศาสตร์ และบรรณารักษศาสตร์ ศตวรรษที่ 21

Abstract

The objectives of this research article are to 1) study the current conditions and needs to enhance the competency for preparing to be a librarian in the 21st century and 2) develop a knowledge management model to enhance the competency of Information and Library Science students for preparing to be librarians in the 21st century, a combination of research methods and a research and development process. A sample of 100 people was used using a questionnaire and a group discussion method according to the Tuna model, and 18 representatives were selected through a purposive method. Data were collected using questionnaires and statistics such as percentages, means, and standard deviations. Quantitative and qualitative data analysis were analyzed using content synthesis.

การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา
สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม
สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

The research results were current conditions and needs to enhance the competency of Information and Library Science students found that the current competency conditions oversell it is at a moderate level while demand in every aspect is at a high level 2) Knowledge management model for developing competencies of Information and Library Science students to create readiness to be a librarian in the 21st century according to the Tuna Model found that (1) the fish head section is knowledge management to develop professional competency and readiness to be a librarian in the 21st century (2) the fish body competencies are essential professional competencies of librarians in the 21st century, classified into three areas: (2.1) specific competencies, (2.2) technical and ICT competencies, and (2.3) personal characteristics and (3) the fishtail is a knowledgebase, including a virtual classroom. The results of this research can lead to the development of the quality of graduates in Information and Library Science. More knowledge and intellectual skills to achieve the learning outcomes according to the curriculum objectives and continue to be consistent with the needs of graduate users.

Keywords: Knowledge Management, Competency Development, Digital Librarian, Information and Library Science, 21st Century

บทนำ

เป้าหมายของการศึกษาในยุคสังคมความรู้ คือ การสร้างสรรค์สังคมและการทำงานให้เจริญก้าวหน้าเท่าทันเทคโนโลยีสารสนเทศ การศึกษาจึงมีบทบาทต่อการสร้างนวัตกรรมบริการใหม่ ๆ และสารสนเทศของโลก เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และสนองความต้องการ ซึ่งนักศึกษาจำเป็นต้องพัฒนา “ทักษะในศตวรรษที่ 21” (21st century skills) เพื่อเพิ่มศักยภาพแก่ตนเองให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีไปสู่การเรียนรู้ โดยเริ่มด้วยการฝึกสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยที่ผู้สอนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ เป็นโค้ช (Coach) และผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)

ในการเรียนรู้แก่นักศึกษา การเรียนแบบบูรณาการสหวิชาการเชื่อมโยงความรู้กับจินตนาการ เปลี่ยนแปลงไปสู่รูปธรรมให้ผู้เรียนมีทักษะที่ต้องการ ซึ่งการจัดการศึกษาต้องสร้างความพอใจให้ผู้เรียนและทำท้ายสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนอยากเรียน ซึ่งภาคการศึกษามีส่วนสำคัญในการเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ มุ่งสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้รักการเรียนรู้ มีคุณธรรม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ซึ่งเป็นที่มาของการสร้างผู้เรียนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 ภาคการศึกษาจึงต้องเร่งดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะเดียวกันนั้น ผู้เรียนในอนาคตต้องดำรงรักษาวัฒนธรรมไทยควบคู่กับการเรียนรู้ศาสตร์ใหม่ ๆ ด้วยเช่นกัน (ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์, 2559: 9; Manu & et al., 2018: 1)

การจัดการความรู้ เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ ซึ่งอาจจะจัดกระจายอยู่ในเอกสารหรือตัวบุคคล มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งนำความรู้ที่ได้มาแปลงเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น (อารีย์ เรืองภทรนนต์, 2566: 3) บางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม การจัดการความรู้จะมีโมเดลการจัดการความรู้ที่เปรียบเสมือนเป็นทิศทางและเครื่องมือสำคัญ จากการศึกษาโมเดลปลาหัว พัฒนาแนวคิดโดย ดร. ประพนธ์ ผาสุกยัด แห่งสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) เป็นกรอบแนวคิดอย่างง่ายในการจัดการความรู้ โดยเทียบเคียงการจัดการความรู้เสมือนปลาหัว ประกอบด้วย ส่วนหัวปลา ส่วนลำตัว และส่วนหาง (ประพนธ์ ผาสุกยัด, 2550: 22-23)

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศมรรถนะให้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ และบรรณารักษศาสตร์มีความแตกต่างจากสาขาวิชาอื่น ๆ ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งโดยส่วนใหญ่ในคณะจะจัดการเรียนการสอนทางด้านสังคมและด้านภาษา เช่น สาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน สาขาวิชาภาษาจีน สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิชาภาษาอังกฤษ เป็นต้น ในขณะที่สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ และบรรณารักษศาสตร์จะมีลักษณะเฉพาะ คือ มีการใช้เทคนิควิธีการและสื่อการสอนที่แตกต่างออกไป ในกระบวนการเรียนการสอนจะมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีการศึกษานอกห้องเรียน มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผนวกเข้ากับ

การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

สาระความรู้ทางด้านสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ในทุกสาขาวิชาในหลักสูตร รวมทั้งการฝึกปฏิบัติงานเชิงวิชาชีพในสถาบันบริการสารสนเทศรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ควรประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องไม่พบการพัฒนาแบบเพื่อพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ แต่พบว่า มีงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ของนักศึกษาสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น นักศึกษาคู่มือชีวิต (ชุดิมา บุญมา และคณะ, 2565: 2669-2675) นักศึกษาพยาบาล (พรณิศา แสนบุญส่ง, 2560: 154-164) นักศึกษาภาษาอังกฤษ (ชูชีพ บัวขาว, 2561: 161-171) นักศึกษาภาษาจีน (หยกขาว สมหวัง, 2562: 175-171) นักศึกษาคอมพิวเตอร์ (สรพงศ์ สุขเกษม และคณะ, 2562: 317-328) Ariastuti and Wahyudin (2022: 67-73) ศึกษาแบบการเรียนรู้ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาอังกฤษ และ İlçin & et al. (2018: 4-8) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเรียนรู้กับผลการเรียนของนักศึกษากายภาพบำบัด นอกจากนี้ นักวิชาการทางด้านสาขาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมสารสนเทศ (Information behavior) ยังมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การเรียนรู้และรูปแบบการเรียนรู้จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หากสามารถศึกษาหาความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบการเรียนรู้และพฤติกรรมสารสนเทศได้ จะทำให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมสารสนเทศได้อย่างครบถ้วนและรอบด้านมากยิ่งขึ้น (บุหลัน กุลวิจิตร, 2558: 868-886; ผุสดี ดอกพรม, 2558: 18-38; Connaway & Radford, 2021: 44-45; Rubin & Rubin, 2020: 271)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพของนักศึกษา และจัดหาประสบการณ์ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ ที่จัดการเรียนสอนในระดับมหาวิทยาลัย รวมทั้งสามารถพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อนำผลการประเมินหลักสูตรที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน บริบททางสังคม เศรษฐกิจ และความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต เพื่อมุ่งเป้าหมายในการพัฒนาบัณฑิตสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์

และบรรณารักษศาสตร์ให้คุณภาพที่สนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานในองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษา สถาบันบริการสารสนเทศ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานอิสระ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานเอกชน ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัย 2 รูปแบบ คือ เชิงปริมาณ (Quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา จำแนกออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเป็นประเภทแบบสอบถาม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี จำนวน 130 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ทำการคัดเลือกด้วยวิธีเจาะจง (Purposive sampling) จากกลุ่มประชากรในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และ

การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

บรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี โดยใช้เกณฑ์ คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1-4 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชากลุ่มวิชาบังคับ จำนวน 15 วิชา ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2564 และมีความยินยอมสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัย จำนวน 100 คน

เครื่องมือในการวิจัย

แบบสอบถาม ประกอบด้วย 4 ด้าน มีลักษณะเป็นแบบมาตรวัดการประเมินค่า มี 5 ระดับ (Rating scale) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 121) รวมจำนวน 28 ข้อ ได้แก่

ด้านที่ 1 ถามเกี่ยวกับสมรรถนะด้านสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ จำนวน 8 ข้อ ด้านที่ 2 ถามเกี่ยวกับสมรรถนะด้านการจัดการ จำนวน 8 ข้อ ด้านที่ 3 ถามเกี่ยวกับสมรรถนะด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ จำนวน 6 ข้อ และด้านที่ 4 ถามเกี่ยวกับสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 6 ข้อ

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

1. นำเครื่องมือวิจัยเสนอผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ จำนวน 3 คน ตรวจสอบเนื้อหาและภาษา เพื่อให้มีความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) หลังจากนั้นนำมาพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยและนิยามศัพท์เฉพาะ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ผลการคำนวณค่า IOC ปรากฏว่า ข้อคำถามส่วนใหญ่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60-1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หลังจากนั้น ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขข้อความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

2. การนำเครื่องมือวิจัยไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากร ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน สอบถามความชัดเจนด้านเนื้อหา สำนวนภาษาเพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำผลมาดำเนินการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีของ Cronbach โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -coefficient) ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น พบว่า ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.925

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยแนบหนังสือให้ความยินยอมและสมัครใจ เข้าร่วมโครงการวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2564 รวมเวลา 2 เดือน

จากการแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง นักศึกษาสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี จำนวน 100 คน และได้รับกลับคืน 100 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 เมื่อผู้วิจัย รวบรวมแบบสอบถามได้ทั้งหมดแล้ว ทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์และนำผลการวิจัยไปใช้

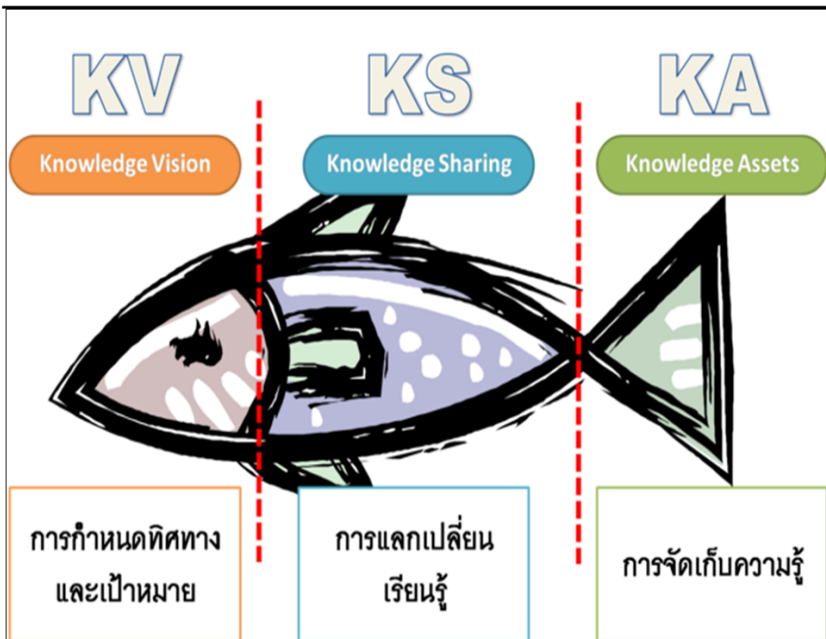
ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ดำเนินการ ดังนี้

แบบสอบถามเพื่อสำรวจความต้องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อสร้างความพร้อมสู่ การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีและบรรณารักษศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติ โดยใช้ค่าการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

การพัฒนาแบบแผนการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา
สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม
สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของ
นักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็น
บรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

การวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus group) ตามรูปแบบโมเดลปลา (ประพนธ์ ผาสุขยัต, 2550: 21) จากกลุ่มผู้ที่มีความ
เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนสถานประกอบการ อาจารย์ และนักศึกษา จำนวน 18 คน
ซึ่งโมเดลปลา ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: โมเดลปลา

ที่มา: ประพนธ์ ผาสุขยัต (2550)

ภาพที่ 1 โมเดลปลาทุ ประกอบด้วย 1) **ส่วนหัวปลา** (Knowledge Vision) หมายถึง ส่วนที่เป็นวิสัยทัศน์ หรือเป็นทิศทางของการจัดการความรู้ 2) **ส่วนตัวปลา** (Knowledge Sharing) หมายถึง ส่วนที่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักของการจัดการความรู้ และ 3) **ส่วนหางปลา** (Knowledge Assets) หมายถึง ส่วนที่เป็นเนื้อหาความรู้ที่เก็บสะสมไว้เป็น “คลังความรู้” หรือ “ขุมความรู้”

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้

2. การสังเคราะห์แนวความคิดเป็นประเด็น ๆ โดยใช้ตารางสังเคราะห์และเลือกแนวคิด ทฤษฎีที่สอดคล้องกันเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบและองค์ประกอบในการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การจัดสนทนากลุ่มผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนสถานประกอบการ อาจารย์ และนักศึกษา จำนวน 18 คน ทั้งหมด 3 ครั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษามรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ที่ตรงตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต

ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษามรรณารักษศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

1. ส่วนหัวปลา (Knowledge Vision) เป็นส่วนของการเป้าหมาย วิสัยทัศน์ หรือทิศทางก่อนที่จะทำการจัดการความรู้ โดยรวบรวมผลการวิจัยในประเด็นที่ได้จากระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาสมรรถนะ

2. ส่วนตัวปลา (Knowledge Sharing) เป็นส่วนของกิจกรรมหลัก ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ โดยเฉพาะความรู้ซ่อนเร้น พร้อมอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แบบเป็นทีม ให้เกิดการหมุนเวียนความรู้ กระดับความรู้ และเกิดนวัตกรรม

การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

3. ส่วนหางปลา (Knowledge Assets) เป็นส่วนของ “คลังความรู้” หรือ “ชุมชนความรู้” ที่ได้จากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “ตัวปลา” ซึ่งจากการสนทนากลุ่มมีความเห็นว่า “ส่วนหางปลา” ทำได้หลายวิธี เช่น การจดบันทึก เป็นการจดบันทึกความรู้ เทคนิค เคล็ดลับในการเรียนที่ได้มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ควบบันทึกในหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นตัวอักษร ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ผังมโนทัศน์ (Mind Map) และรูปแบบอื่น ๆ ให้นักศึกษาได้เข้าถึง เอาไปปรับใช้ได้ตลอดเวลา และเก็บคลังความรู้เหล่านั้นในรูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นการสกัดความรู้ที่ซ่อนเร้นให้เป็นความรู้ที่เด่นชัด นำไปเผยแพร่และแลกเปลี่ยนหมุนเวียนใช้ พร้อมยกระดับได้

4. ยกร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพที่จำเป็นของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ โดยรวบรวมผลที่ได้จากข้อค้นพบจากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1-3 และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยง และความสอดคล้องของข้อมูล เพื่อยกร่างเป็นรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

5. พิจารณาร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 เพื่อตรวจสอบความถูกต้องโดยการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อวิพากษ์ร่างรูปแบบโดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 18 คน ได้แก่ ตัวแทนสถานประกอบการ อาจารย์ และนักศึกษา

5.1 นำผลการสนทนากลุ่มมาปรับปรุง พัฒนา เป็นรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

5.2 การประเมินความเหมาะสม เพื่อยืนยันรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ตารางแห่งอิสรภาพ ธารปัญญา และบันไดแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยคัดเลือก ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านสารสนเทศศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านบรรณารักษศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็น การคัดเลือกแบบเจาะจง

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์

ตารางที่ 1: ผลการศึกษาสภาพสมรรถนะปัจจุบันของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
ด้านที่ 1: สมรรถนะด้านสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์			
1.1 การเลือกทรัพยากรสารสนเทศ	2.61	0.92	ปานกลาง
1.2 การจัดการทรัพยากรสารสนเทศ	2.53	1.10	ปานกลาง
1.3 การเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ	2.51	1.05	ปานกลาง
1.4 การจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ	2.55	1.12	ปานกลาง
1.5 การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ	2.58	1.04	ปานกลาง
1.6 การแนะนำแหล่งสารสนเทศ	2.52	1.01	ปานกลาง
1.7 การคัดและจำหน่ายทรัพยากรสารสนเทศ	2.67	0.52	ปานกลาง
1.8 การวิเคราะห์และกำหนดหัวเรื่องที่ใช้ในการสืบค้น	2.53	0.84	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	2.56	0.95	ปานกลาง
ด้านที่ 2: สมรรถนะด้านการจัดการ			
2.1 การกำหนดนโยบาย	2.51	1.14	ปานกลาง
2.2 การบริหารบุคคล	2.58	1.11	ปานกลาง
2.3 การบริหารงบประมาณ	2.52	1.05	ปานกลาง
2.4 การประชาสัมพันธ์	2.95	1.12	ปานกลาง
2.5 การประกันคุณภาพ	2.73	1.16	ปานกลาง

การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา
สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม
สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
2.6 การประสานงานกับหน่วยงานภายใน และภายนอก	2.89	1.13	ปานกลาง
2.7 การประเมินผลการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ	2.53	1.17	ปานกลาง
2.8 การพัฒนาความรู้ความสามารถ สมรรถนะใหม่ ๆ	2.64	1.11	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	2.67	1.12	ปานกลาง
ด้านที่ 3: สมรรถนะด้านการพัฒนาแหล่งสนับสนุนเรียนรู้			
3.1 การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง	3.05	1.17	ปานกลาง
3.2 การจัดทำโครงการ	3.12	1.17	ปานกลาง
3.3 การจัดกิจกรรม	3.42	1.13	ปานกลาง
3.4 การบูรณาการโครงการต่าง ๆ กับการพัฒนาหลักสูตร	3.01	1.21	ปานกลาง
3.5 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับหลักสูตรอื่น	3.16	1.18	ปานกลาง
3.6 การส่งเสริมการใช้แหล่งสารสนเทศชุมชน	3.37	1.20	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.22	1.18	ปานกลาง
ด้านที่ 4 : สมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ			
4.1 การใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สำหรับสำนักงาน	3.45	0.96	ปานกลาง
4.2 การจัดทำฐานข้อมูล	3.07	0.96	ปานกลาง
4.3 การใช้โปรแกรมการออกแบบกราฟิก	3.23	1.05	ปานกลาง
4.4 การสร้างสื่อมัลติมีเดีย	3.41	1.02	ปานกลาง
4.5 การพัฒนาเว็บไซต์	3.36	1.09	ปานกลาง
4.6 การใช้สื่อสังคมออนไลน์	3.45	1.00	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.33	1.01	ปานกลาง
สรุปผลการประเมินภาพรวม	2.94	1.07	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพสมรรถนะปัจจุบัน ของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับสภาพสมรรถนะปัจจุบัน ได้แก่ (1) สมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (2) สมรรถนะด้านการพัฒนาแหล่งสนับสนุนเรียนรู้ (3) สมรรถนะด้านการจัดการ และ (4) สมรรถนะด้านสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์

ตารางที่ 2: แสดงผลการสำรวจความต้องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
ด้านที่ 1: สมรรถนะด้านสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์			
1.1 การเลือกทรัพยากรสารสนเทศ	3.91	0.89	มาก
1.2 การจัดการทรัพยากรสารสนเทศ	4.01	1.09	มาก
1.3 การเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ	4.40	1.03	มาก
1.4 การจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ	4.20	1.10	มาก
1.5 การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ	4.00	1.04	มาก
1.6 การแนะนำแหล่งสารสนเทศ	4.07	1.03	มาก
1.7 การคัดและจำหน่ายทรัพยากรสารสนเทศ	4.01	0.58	มาก
1.8 การวิเคราะห์และกำหนดหัวเรื่องที่ใช้ในการสืบค้น	4.12	0.00	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.09	0.85	มาก
ด้านที่ 2: สมรรถนะด้านการจัดการ			
2.1 การกำหนดนโยบาย	3.75	1.15	มาก
2.2 การบริหารบุคคล	3.75	1.14	มาก
2.3 การบริหารงบประมาณ	3.67	1.08	มาก
2.4 การประชาสัมพันธ์	3.72	1.15	มาก
2.5 การประกันคุณภาพ	3.70	1.11	มาก

การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา
สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม
สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
2.6 การประสานงานกับหน่วยงานภายใน และภายนอก	3.71	1.12	มาก
2.7 การประเมินผลการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ	3.65	1.19	มาก
2.8 การพัฒนาความรู้ความสามารถ สมรรถนะใหม่ ๆ	3.72	1.13	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.71	1.13	มาก
ด้านที่ 3: สมรรถนะด้านการพัฒนาแหล่งสนับสนุนเรียนรู้			
3.1 การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง	3.96	1.17	มาก
3.2 การจัดทำโครงการ	3.79	1.17	มาก
3.3 การจัดกิจกรรม	3.93	1.13	มาก
3.4 การบูรณาการโครงการต่าง ๆ กับการพัฒนาหลักสูตร	3.86	1.21	มาก
3.5 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับหลักสูตรอื่น	3.76	1.18	มาก
3.6 การส่งเสริมการใช้แหล่งสารสนเทศชุมชน	3.97	1.20	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.88	1.18	มาก
ด้านที่ 4 : สมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ			
4.1 การใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สำหรับสำนักงาน	4.07	0.96	มาก
4.2 การจัดทำฐานข้อมูล	4.10	0.96	มาก
4.3 การใช้โปรแกรมการออกแบบกราฟิก	3.93	1.05	มาก
4.4 การสร้างสื่อมัลติมีเดีย	4.00	1.02	มาก
4.5 การพัฒนาเว็บไซต์	3.90	1.09	มาก
4.6 การใช้สื่อสังคมออนไลน์	4.12	1.00	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.02	1.01	มาก
สรุปผลการประเมินภาพรวม	3.93	1.04	มาก

ตารางที่ 2 ผลการสำรวจความต้องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับความต้องการ ได้แก่ (1) สมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (2) สมรรถนะด้านสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ (3) สมรรถนะด้านการพัฒนาแหล่งสนับสนุนเรียนรู้ และ (4) สมรรถนะด้านการจัดการ

2. รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

2.1 ผลจากการสนทนากลุ่มของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนสถานประกอบการ อาจารย์ และนักศึกษา จำนวน 18 คน ตามการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสนทนา (Content Analysis) นำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ส่วนหัวปลา (Knowledge Vision) ได้กำหนดเป้าหมายร่วมกัน คือ การพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพและความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์

2. ส่วนตัวปลา (Knowledge Sharing) มีความเห็นว่า ควรปรับสมรรถนะบางด้านให้มีความกระชับ ลดการจัดการเรียนรู้ที่ซ้ำซ้อนหรือไม่จำเป็นออกไป จากประเด็นที่ได้จากระยะที่ 1 เพื่อให้ได้สมรรถนะสอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 มากขึ้น ดังนี้ (1) สมรรถนะเฉพาะด้าน ประกอบด้วย ด้านการแนะนำแหล่งและให้บริการสารสนเทศด้านการจัดเก็บสารสนเทศและความรู้อย่างเป็นระบบ ด้านการจัดการสารสนเทศ และด้านการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ (2) สมรรถนะด้านเทคนิคและไอซีที ประกอบด้วย ผู้ดูแลระบบฐานข้อมูล ผู้ดูแลเว็บไซต์ ผู้ดูแลเครือข่าย และผู้สืบค้นออนไลน์ และ (3) คุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย ด้านการบริหารโครงการ ด้านความสามารถในการนำเสนอความคิดใหม่ ๆ ด้านภาวะการเป็นผู้นำห้องสมุด ด้านการจัดการทั่วไป และด้านการวิจัย

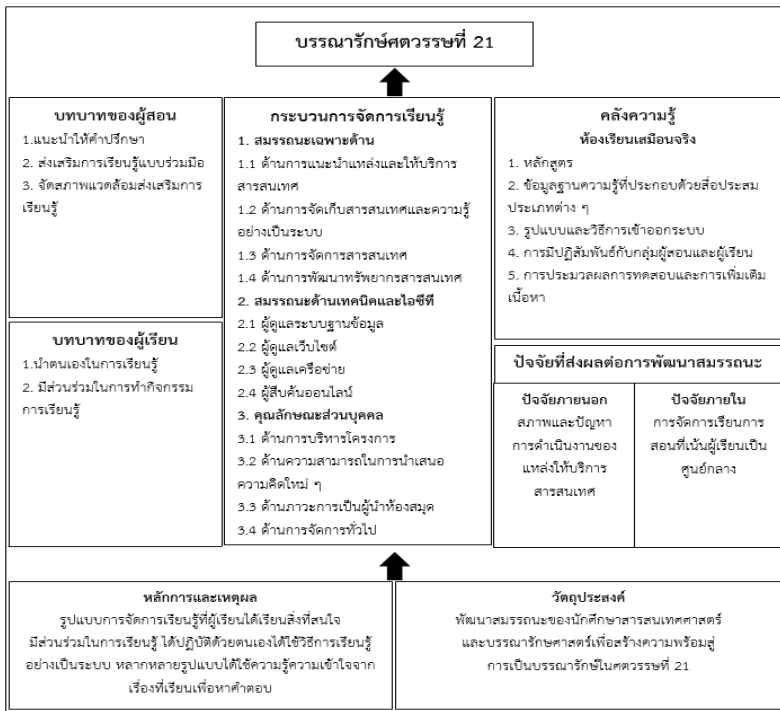
3. ส่วนหางปลา (Knowledge Assets) มีความเห็นว่า ควรเก็บคลังความรู้ในรูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศ คือ ห้องเรียนเสมือนจริง

2.2 ผลการยืนยันรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ เห็นว่า รูปแบบมีความเหมาะสมและมีข้อคิดเห็นส่งเสริมสนับสนุนส่วนประกอบแต่ละด้านว่ามีความสำคัญมากส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จได้

การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา
สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม
สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

และ 2) ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ 1) รูปแบบการจัดการความรู้
เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้าง
ความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ที่เหมาะสม “The ILS Competency
Model” เกิดจากข้อค้นพบการวิจัย ผลการยืนยันรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อ
การพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้าง
ความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้ทรงคุณวุฒิ และ 2) การศึกษา
ค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาสมรรถนะ
วิชาชีพที่จำเป็นสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จ มีรายละเอียดดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2: รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์
เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 (The ILS Competency Model)

ภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ หลักการและเหตุผล: รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เรียนสิ่งที่สนใจ มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ปฏิบัติด้วยตนเองได้ใช้วิธีการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ หลากหลายรูปแบบได้ใช้ความรู้ความเข้าใจจากเรื่องที่เรียนเพื่อหาคำตอบ วัตถุประสงค์: พัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 กระบวนการจัดการเรียนรู้: (1) สมรรถนะเฉพาะด้าน ประกอบด้วย ด้านการแนะนำแหล่งและให้บริการสารสนเทศ ด้านการจัดเก็บสารสนเทศและรู้้อย่างเป็นระบบ ด้านการจัดการสารสนเทศ และด้านการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ (2) สมรรถนะด้านเทคนิคและไอซีที ประกอบด้วย ผู้ดูแลระบบฐานข้อมูล ผู้ดูแลเว็บไซต์ ผู้ดูแลเครือข่ายและผู้สืบค้นออนไลน์ และ (3) คุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย ด้านการบริหารโครงการ ด้านความสามารถในการนำเสนอความคิดใหม่ ๆ ด้านภาวะการเป็นผู้นำห้องสมุด ด้านการจัดการทั่วไป และด้านการวิจัย บทบาทของผู้สอน: แนะนำให้คำปรึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ และจัดสภาพแวดล้อมส่งเสริมการเรียนรู้ บทบาทของผู้เรียน: นำตนเองในการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ คลังความรู้: ห้องเรียนเสมือนจริง ประกอบด้วย หลักสูตร ข้อมูลฐานความรู้ที่ประกอบด้วยสื่อประสมประเภทต่าง ๆ รูปแบบและวิธีการเข้าออกระบบการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มผู้สอนและผู้เรียน และการประมวลผลการทดสอบและการเพิ่มเติมเนื้อหา ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะ: (1) ปัจจัยภายนอก คือ สภาพและปัญหาการดำเนินงานของแหล่งให้บริการสารสนเทศ และ (2) ปัจจัยภายใน คือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ พบว่าสภาพสมรรถนะในปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ความต้องการอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับความต้องการ สมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า เทคโนโลยีสารสนเทศกับการจัดการความรู้ (Knowledge Management) มีความสัมพันธ์กัน (จริยา ปันทวัฏกุล และ กิตติศักดิ์ ตียา, 2563: 289) ซึ่งจะเห็นได้ว่า

**การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา
สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม
สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21**

เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการจัดการความรู้ในปัจจุบัน สอดคล้องกับการศึกษาของ อัจจิมา มาศนิยม และ ปรีชา วิทโคโต (2560: 753) ศึกษาการพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 ของครูโรงเรียนเอกชน จังหวัดสงขลา พบว่า สภาพการจัดการความรู้ในปัจจุบันทุกขั้นตอนอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ความต้องการทุกขั้นตอนอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้อง ยุการ์ตน์ อภัยพันธ์ และคณะ (2566: 36) ศึกษาการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของครูระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ครูระดับมัธยมศึกษามีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของครูระดับมัธยมศึกษา ในภาพรวมสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่ควรจะเป็น พบว่า ในภาพรวมค่าเฉลี่ยของระดับสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 และการจัดอันดับความสำคัญความต้องการจำเป็นที่มากที่สุด คือ สมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ดังนั้น การพัฒนาสมรรถนะเพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญต่อการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื่องจาก การจัดการเรียนการสอนในยุคศตวรรษที่ 21 ความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการศึกษาและการดำเนินชีวิต นักศึกษาต้องสามารถจัดการความรู้สำหรับการนำไปใช้ได้เหมาะสม

รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 พบว่า 1) ส่วนหัวปลา หรือทิศทางของการจัดการความรู้ ได้แก่ การพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพและความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 2) ส่วนตัวปลา หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ (1) สมรรถนะเฉพาะด้าน (2) สมรรถนะด้านเทคนิคและไอซีที และ (3) คุณลักษณะส่วนบุคคลส่วนหางปลา หรือเนื้อหาความรู้ที่เก็บสะสมไว้เป็น “คลังความรู้” หรือ “ชุมชนความรู้” ได้แก่ ห้องเรียนเสมือนจริง

แสดงให้เห็นว่า ข้อมูลทั้ง 3 ส่วน มีความสัมพันธ์กันดีมาก เพราะว่าการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมกับการชีวิตในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ กรอบแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ถูกพัฒนาขึ้นจากข้อมูลที่ได้รับจากครูหรือผู้สอน นักการศึกษา ผู้นำทางธุรกิจที่ได้บ่งชี้และอธิบายทักษะและความรู้ของผู้เรียนที่ต้องการสำหรับการประสบความสำเร็จในการทำงาน ชีวิตและความเป็นพลเมือง สอดคล้องกับ อนุชา พุฒิกุลสาร และ ปาลวิ พุฒิกุลสาร (2562: 23-34) ซึ่งศึกษารูปแบบการเรียนรู้และสมรรถนะการจัดการความรู้ของนักศึกษาเจนเนอเรชั่นวาย สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ พบว่า นักศึกษาเจนเนอเรชั่นวายมีการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสและอาศัยการประมวลข่าวสาร อีกทั้ง พวกเขามีความสามารถในการปรับตัวเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ได้หลากหลายตามสถานการณ์ สมรรถนะการจัดการความรู้ของนักศึกษาเจนเนอเรชั่นวายมักจะอาศัยเทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วย ดังนั้น การจัดการความรู้ที่เหมาะสมและเข้าใจได้ง่าย คือ กระบวนการจัดการความรู้ CRSM Model ที่ได้มีการพัฒนาให้สอดคล้องกับเป้าหมายของส่วนราชการและองค์กรทางการศึกษา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การถอดความรู้ (Knowledge Capture) 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) 3) การนำความรู้ไปใช้ (Knowledge Reuse) และ 4) การบำรุงรักษาความรู้ (Knowledge Maintain ace) (พัชรนันท์ หรรษาภิรมย์โชค และ ประมา ศาสตร์รุจิ, 2016: 163)

ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ต้องพิจารณาปัจจัยสำคัญตามบริบทของวิชาชีพ ทั้งอาจจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญที่เปลี่ยนผ่านตามยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ ที่ต้องมุ่งพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ให้สอดคล้องต่อความต้องการสารสนเทศของผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะมุ่งพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

บทสรุป

หลักสูตรทางด้านสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ ควรเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาทั้งทางด้านคุณสมบัตินักศึกษาและการส่งเสริมพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถ โดยมีกิจกรรมการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อก้าวไปสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งต้องพิจารณาปัจจัยสำคัญตามบริบทของวิชาชีพ คำนึงถึงปัจจัยสำคัญที่เปลี่ยนผ่านตามยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะมุ่งพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้ ต้องมีความผสมผสานสมรรถนะเฉพาะด้านประกอบด้วย ด้านการแนะนำแหล่งและให้บริการสารสนเทศ ด้านการจัดเก็บสารสนเทศ และความรู้อย่างเป็นระบบ ด้านการจัดการสารสนเทศ และด้านการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ (2) สมรรถนะด้านเทคนิคและไอซีที ประกอบด้วย ผู้ดูแลระบบฐานข้อมูล ผู้ดูแลเว็บไซต์ผู้ดูแลเครือข่าย และผู้สืบค้นออนไลน์ (3) คุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย ด้านการบริหารโครงการ ด้านความสามารถในการนำเสนอความคิดใหม่ ๆ ด้านภาวะการเป็นผู้นำห้องสมุด ด้านการจัดการทั่วไป และด้านการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้สอนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการประยุกต์ใช้การจัดการเรียนการสอนเพื่อการสร้างนวัตกรรมในการเรียนรู้แบบอื่น ๆ ต่อไปที่เข้ากับบริบทของศาสตร์วิชานั้น ๆ
2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยรูปแบบนี้จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ทางเทคโนโลยีจึงต้องมีการเตรียมการรองรับให้เหมาะสมและควรมีความยืดหยุ่นในการใช้เครื่องมือเพื่อให้สะดวกและเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพแก่ผู้เรียนให้มากที่สุด
3. ผู้สอนสามารถนำรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อมสู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ไปศึกษาและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทและหน่วยงานของตนเอง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเรียนรู้ของนักศึกษาและรูปแบบการสอนของอาจารย์ เพื่อที่จะสามารถจัดการศึกษาได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. การขยายกลุ่มตัวอย่างสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ให้ครอบคลุมสถาบันอื่น ๆ
3. การกำหนดขอบเขตวิจัยไปสู่ระดับนานาชาติโดยหาเครือข่ายร่วมในการขยายผลการวิจัย

รายการอ้างอิง

- จริยา ปันทังกูร, และ กิตติศักดิ์ ตียา. (2563). การจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษา. *วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 10(3), 289-303.
- ชุตินา บุญมา, นิชากร แซ่เล้า, และ วันเพ็ญ คำเทศ. (2565). การศึกษารูปแบบการเรียนรู้ของนักศึกษาครูชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 14 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม* (น. 2669-2675). นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ชูชีพ บัวขาว. (2561). รูปแบบการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักศึกษารายวิชา 1102003 การฟังและการพูดมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. *วารสารช่อพะยอม*, 29(2), 161-171.
- ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2559). การศึกษาไทย 4.0 ในบริบทการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. ใน *การประชุมทางวิชาการของคุรุสภา ประจำปี 2559*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประชุมวายุภักษ์ โรงแรมเซ็นทราศูนย์ราชการ และคอนเวนชันเซ็นเตอร์แจ้งวัฒนะ.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุหลัน กุลวิจิตร. (2558). การใช้สารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรีคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 8(1), 868-886.
- ประพนธ์ ผาสุขยัต. (2550). *การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: ไบโอม.
- ผุสดี ดอกพรม. (2558). การตระหนักถึงความเป็นส่วนตัวด้านสารสนเทศบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษาคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรณีศึกษาเฟซบุ๊ก. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 8(1), 18-38.

การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา
สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสร้างความพร้อม
สู่การเป็นบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21

- พรณิศา แสนบุญส่ง. (2560). รูปแบบการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล หลักสูตรพยาบาล
ศาสตรบัณฑิตมหาวิทยาลัยปทุมธานี. *วารสารพยาบาลสภาวิชาชีพไทย*, 10(1),
154-164.
- พัชรนันท์ หรรษาภิรมย์โชค, และ ประมา ศาสตระรุจิ. (2016). กระบวนการจัดการความรู้
(KNOWLEDGE MANAGEMENT PROCESS). *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัย
และพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 8(16), 163-168.
- ยุภารัตน์ อภัยพันธ์, อัจฉรีย์ พิมพ์มูล, และ ธีรวิมล เอกะกุล. (2566). การประเมินความ
ต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการ
สื่อสารของครูระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดอำนาจเจริญ. *วารสารวิจัยและ
ประเมินผลอุบลราชธานี*, 12(1), 36-45.
- สรพงศ์ สุขเกษม, ทิพรรัตน์ สิทธิวงศ์, และ ประหยัด จีระวรพงศ์. (2562). การพัฒนารูปแบบ
การเรียนการสอนแบบผสมผสานรายวิชาคอมพิวเตอร์สารสนเทศขั้นพื้นฐาน
สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*,
21(4), 317-328.
- หยกขาว สมหวัง. (2562). การพัฒนาทักษะทางภาษาจีนจากประโยชน์ของการใช้เฟซบุ๊ก
ในกลุ่มนักศึกษาสาขาวิชา ภาษาจีน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. *วารสาร
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*, 8(2), 157-171.
- อนุชา พุฒิกุลสาคร, และ ปาลวี พุฒิกุลสาคร. (2562). รูปแบบการเรียนรู้และสมรรถนะการ
จัดการความรู้ของนักศึกษาเจนเนอเรชั่นวาย สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหาร
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. *วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 1(1),
23-34.
- อัจจิมา มาศนิยม, และ ปรีชา วิหกโต. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้
เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 ของครู
โรงเรียนเอกชน จังหวัดสงขลา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2),
753-764.
- อารีย์ เรืองภัทรนนต์. (2566). *การจัดการความรู้ TUNA Model กับ การคิดเชิงวิเคราะห์
ของเด็กปฐมวัย*. มหาวิทยาลัยสวนดุสิต วิทยาเขตสุพรรณบุรี. [http://
suphanburicampus.dusit.ac.th/new/2023/95391/](http://suphanburicampus.dusit.ac.th/new/2023/95391/)

- Ariastuti, M.D., & Wahyudin, A.Y. (2022). Exploring Academic Performance and Learning Style of Undergraduate Students in English Education Program. *Journal of English Language Teaching and Learning (JELTL)*, 3(1), 67-73.
- Connaway, L. S., & Radford, M. L. (2021). *Research methods in library and information science*. https://books.google.co.th/books?id=qY_CEEAAQB-AJ&printsec=frontcover&hl=th&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- İlçin, N., Tomruk, M., Yeşilyaprak, S.S., & Savcı, S. (2018). The relationship between learning styles and academic performance in TURKISH physiotherapy students. *BMC Med Education*, 18(1), Article e291. <https://doi.org/10.1186/s12909-018-1400-2>
- Manu, T. R., Aavarti, S., Asjola, V., Chaudhary, P., & Kumar, P. (2018, November 16-17). Core Competencies for 21st Century Library and Information Science Professionals. In Rautaray, B. (Chairs), *International Conference on Marching Beyond the Libraries: Managerial Skills and Technological Competencies [Symposium]*. Kalinga Institute of Industrial Technology (KIIT), Deemed to be University. Bhubaneswar.
- Rubin, R. E., & Rubin, R. G. (2020). *Foundations of library and information science* (5th ed.). Chicago: ALA Neal-Schuman Publishers.

Received: November 25, 2023

Revised: December 27, 2023

Accepted: December 28, 2023